

jesítménymutatók csoportosítását, az Egyesült Királyságban a kérdőívek alkalmazását, a holland értékelési rendszert (táblázatokkal) és más értékelő rendszerek sajátosságait. Végül a nemzeti minőségi díjnak a felsőfokú képzésre megállapított követelményrendszerének szempontjairól és a hazai akkreditálási rendszer minősítési tényezőiről tájékozódhatunk a könyvből.

Rubóczky István

Fritjof Capra:

A FIZIKA TAÓJA

A modern fizika
és a keleti miszticiz-
mus közötti párhuzam
feltárása

Tericum Kiadó

Don Juan jaki varázsló szavaival „Először is azt mondom, hogy láss, mert csak a látás révén ismerheted meg a tudást”. Európai gondolkodásunk pozitívumai között aligha emelkedik ki a teljes nyitottság, a kötetlen rugalmasság, a más eszmerendszerek iránti fogékonyság. A belénk rögzült axioma- és normarendszer gyakorta korlátozza látásunkat, felfogóképességünket. Ez kétségtelenül gyengébbé tesz a legtöbb esetben, amikor az ész erejét akár az alkotás, akár az előbbrejutás eszközeként igyekszünk használni – például a gazdasági életben, vállalkozások vezetésében, a másokkal való versenyben, a fejlesztésben. Gondolkodásunk erősen analitikus irányultsága sem mindenben válik hasznunkra. Olykor arra visz, hogy a részletekre összpontosítva szem elől

té vesszük az egészet, a dolog lényegét. Külön-külön látjuk, hogy elől csöves, hátul bojtos, másutt szürke és sötét, azt viszont már nem fogjuk fel, milyen nagyszerű lény az elefánt... Capra a gondolkodás más világaiba enged bepillantást. Ehhez idézi egyebek közt az alábbi, ősi ötsoros verset, amely összefoglalja a zen lényegét:

„Írás nélküli tanítás,
Se szó, se betű,
Egyenesen a tudatra összpontosítás,
Lényegünk felfedése és
A buddhaság elérése.”

Valljuk be, először mennyire idegennek, megfontolatlanoknak tűnik ez a gondolkodás nekünk.

Capra könyve több rétegű mű. A felső réteg nagyon sokat elmond a modern fizikáról, a keleti miszticizmusról is, és izgalmas, sőt döbbenetes párhuzamokat mutat fel a kettő között. Valószínűleg az olvasók nem csekély hányadát arról győzi meg, reménytelen azzal próbálkoznunk, hogy köznapi ésszel felfogjuk a modern fizika lényegét. Az túl van a beszélt nyelv, a köznapi gondolkodás fogalomrendszerén, olyan világ, ahová csak kevesen bocsáttatnak be. Jól érzékelteti ezt az a párhuzam, amely szerint „Amikor a misztikusok megpróbálják szavakba önteni az élményüket, ugyanazzal a nehézséggel kerülnek szembe, mint a fizikusok, akik a relativisztikus fizika sokdimenziós világát próbálják interpretálni.”

A fizikáról szóló ismertetések jó részét akár át is futhatjuk. Azok a tanulságok, amelyek a legtöbbünk számára igazán érdekesek és főként hasznosak ez alatt rejlenek: a könyv

a nálunk megszokottól eltérő szemléletre és szemléletváltásra tanít. Ebben a rétegben az ismert, ismerni vélt, vagy megismerni kívánt világ újfajta megközelítését találjuk, ami képessé tehet a teljesebb megértésre, a dolgok és összefüggések újfajta felfogására.

Aki jól olvassa ezt a könyvet, az olyan képességek felé találhat utat benne, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy vezetőként, vállalkozóként vagy egy terület szakembereként sikeres legyen az életben. Ezek a képességek: a gondolkodás nyitottsága, a miénktől eltérő gondolkodásmód megértése.

Mindannyian átéltük már, hogy hosszan, kevesen küszködünk egy feladat megoldásával, ám próbálkozásaink minduntalan kudarcba fulladnak. Amikor azután holtpontra jutva megállunk, egyszercsak valahonnan beugrik a jó megoldás. Capra elmondja, hogy a zen mesterek olyan módszereket fejlesztettek ki, amelyek a gondolkodási folyamat megállítására szolgálnak, és ezzel felkészítik az embert a misztikus élményre, a megvilágosodásra. Azokban a beszélgetésekben, amelyek a zen irodalom zömét alkotják, a mester csak annyit beszél, amennyit feltétlenül szükséges, szavaival eltereli a tanítvány figyelmét az elvont gondolatokról, és a tényleges valóságra irányítja. A hasonlóság eléggé nyilvánvaló.

Mi itt lényegében valamennyien beleszülettünk és a továbbiakban bele is nőttünk egy sajátosan strukturált európai gondolkodásmódba és technikába. Arra tanítottak, higgyük, hogy létezik az igazság monopóliuma, hogy általában csak egy igazi

megoldás van, s ha attól eltérünk, a tévutak a romlásba visznek. Aquinói Tamás itt idézett szavaival „Létezik egy bizonyos isteni törvény, mégpedig az Értelme, amely Isten szellemében székel és az egész világ-egyetemet kormányozza.”

Capra a keleti miszticizmusra jellemző rugalmasabb, toleránsabb gondolkodásmódokat mutatja fel. Egyik példája, hogy a hinduizmus tanítása szerint a felszabadulásnak számtalan útja van, és a tanítványoknak nem kell az istenséghez egyetlen meghatározott úton eljutniuk. A keleti miszticizmus révén érzékelteti a gondolkodásnak, vagy inkább a lényeg felismerésének azokat az útjait, amelyek teljesen eltérnek az európai elemző gondolkodásmódtól. Itt, ha valamit meg akarunk ismerni, megpróbálunk fogalmi eszközeinkkel a lényegébe hatolni. Ezzel szemben, Capra egyik idézete szerint „Ha az egyik kérdező a taóról, és a másik válaszol neki – mondja Csuang-ce –, egyikük sem ismeri a taót.” Számunkra a vita a téma megismerésének, lényege feltárásának egyik alapvető eszköze. A taoista Csuang-ce viszont azt mondja, hogy „A vitatkozás annak bizonyítéka, hogy nem értünk valamit”.

Teljesebbé, hatékonyabbá, erősebbé tesz, ha képesek vagyunk mást is befogadni, és gondolkodásunkban ötvözni a különböző felfogásokban, hozzáállásokban rejlő lehetőségeket. Ez a sikeres stratégia alapvető építőeleme lehet a gazdasági élettel

kapcsolatos magatartásban, „harci” cselekedetekben is. A keleti harcművészet egyik meghatározó vonása, hogy nem az ellenfél visszaverésére kell törekedni – ami igen sok energiát igényelne –, hanem sokkal inkább arra, hogy átvegyük felette az irányítást, és ezzel elérjük, hogy a saját lendülete vigye őt oda, ahová mi akarjuk. Abban, amit Capra a keleti filozófiákról elmond, könnyen felfedezhetők ennek gyökerei. Az pedig egészen nyilvánvaló, hogy ennek a stratégiának a gazdasági életben is igen jó hasznát vehetjük, üzleti tárgyalásban, marketing-munkában, vagy éppen piacmegoldozásban.

Napjainkra a „fehér ember” a mókuserék népévé vált. Ez határozza meg a magatartásunkat a gazdasági életben. Olyan világban élünk, amely már a szemléletével és az értékrendjével is kíméletlen és szüntelen teljesítménykényszert erőltet ránk. Létformákká tette, hogy ha valamit el akarunk érni, legyen az új innovációs eredmény vagy éppen üzleti siker, folyamatosan megfeszített erővel dolgozunk rajta, s gyakran észre sem vesszük, hogy éppen ez a görcsös erőfeszítés sodor a kudarcba. Olykor a hajszából való kilépés, a felülemelkedés, a nyugodt kivárás segíthet – amint a Capra idézte zen vers mondja:

„Csendben ülök, nem teszek semmit,
Jön a tavasz, és a fű magától nő.”

Ehhez azonban az kell, hogy képesek legyünk ennek a hozzáállásnak az

elsajátítására. Az itt bemutatott filozófiák mutatják az utat, ám végigmenni azon magunknak kell.

Érdekes magyarázatok sorakoznak az atomfizika legújabb felfogásáról, az anyag természetéről, atomi mintázatokról, kvarkszimmetriákról, virtuális pionokat kibocsátó és újra elnyelő protonokról, hadronokról és a bootstrap-elméletről. A laikus olvasót azonban minduntalan visszavezetik Ashvagósa, a Kr. e. 1. században élt buddhista pátriárka mondásához: „Alapvető természetüket tekintve a dolgok nem nevezhetők meg, de nem is magyarázhatók. Nem létezik olyan nyelv, amelyben megfelelőképpen kifejezhetők volnának.”

A gazdasági életben – és úgyszintén a társadalomban végbemenő egyéb versenyekben – a marketing minden bizonnyal legfontosabb eszköze, hogy belehelyezkedjünk annak a gondolatvilágába, akit valamilyen céllal meg akarunk nyerni, valamilyen cselekvésre, magatartásra rá akarunk venni. Capra művének mélyebb rétege a gondolkodás felszabadulásához segít hozzá, és mindahhoz, amit ebből nyerhetünk. Első pillanatban bizonnyal meghökkentő állítás, de ez a mű, amelyet szerzője a modern fizika és a keleti miszticizmus közötti párhuzam feltárásának szentelt, kiváló gyakorló könyv a marketinghez, a vállalkozások vezetésének stratégiai gondolkodásához.

Osman Péter